

Examen HAVO 2007

tijdvak 1
woensdag 23 mei
9.00 – 12.00 uur

maatschappijleer

Bij dit examen hoort een bijlage.

Voor dit examen zijn maximaal 79 punten te behalen.

Het examen bestaat uit 40 vragen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Politieke besluitvorming: verkeersveiligheid

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Elk jaar komen zo'n 250 mensen om het leven bij een ongeluk waarbij alcohol in het spel is. Naar verhouding zijn daarbij vaak jongeren betrokken. Daarom is het kabinet met een wetsvoorstel 'Wijziging van de verkeerswet 1994' gekomen.

Op 6 april 2005 heeft de Tweede Kamer over dit wetsvoorstel gediscussieerd.

In tekst 1 is een gedeelte uit de behandeling van dit wetsvoorstel door de Tweede Kamer weergegeven. Dit gedeelte is afkomstig uit de Handelingen der Staten-Generaal. De Handelingen bevatten de volledige verslagen van de vergaderingen van Eerste en Tweede Kamer, verzorgd door de Stenografische Dienst.

Kamerleden verwijzen in tekst 1 naar eerdere voorstellen om de verkeersveiligheid te vergroten, zoals onder meer het invoeren van drugsverkeerscontroles en de invoering van een bromfietsrijbewijs.

Op 12 april 2005 nam de Tweede Kamer het wetsvoorstel aan om het wettelijk toegestane alcoholpromillage voor beginnende bestuurders te verlagen, zie tekst 2.

Vanaf 1 januari 2006 gelden strengere regels voor alcohol in het verkeer. Voor ervaren weggebruikers blijft de wettelijke limiet 0,5 promille alcohol. Wel zijn de boetes voor het onder invloed rijden voor iedereen verhoogd (zie tekst 3 over verkeersboetes). Voor beginnende bestuurders is de wettelijke alcohollimiet verlaagd van 0,5 naar 0,2 promille.

Tekst 4 bevat een reactie van de ANWB uit 2004 op eerdere plannen om het brommen veiliger te maken. In tekst 5 staat wat de ANWB voor een organisatie is.

Lees de regels 1 tot en met 5 van tekst 1 uit het bronnenboekje.

Het gaat hier om de behandeling van een wetsvoorstel.

- 2p 1 Welke actoren zijn in het algemeen betrokken bij de voorbereiding van een wetsvoorstel? Noem er twee en vermeld wat hun rol is.

Lees de regels 6 tot en met 23.

Het wetsvoorstel gaat over een verandering van de Verkeerswet uit 1994 (regels 2-3). Deze wet voldoet kennelijk niet meer. Kamerlid De Pater-van der Meer vindt dat er nog relatief veel verkeersslachtoffers vallen in de categorie "beginners" (regel 15). Zij verwoordt daarmee een opvatting die velen in de samenleving met haar delen.

- 1p 2 Met welk begrip van het systeemmodel van politieke besluitvorming worden wensen of eisen uit de samenleving aangeduid?

Volgens Kamerlid De Pater-van der Meer van het CDA kan “een duidelijke normstelling als het gaat om alcoholimieten voor beginnende autorijders ... het aantal slachtoffers” doen verminderen (zie de regels 18 tot en met 23). Het toegestane alcoholpromillage wordt in het wetsvoorstel vastgesteld. Een wettelijke norm kun je zien als een speciaal soort norm. Een norm is een gedragsregel/-gebod/-verbod, zoals in dit geval: niet aan het verkeer deelnemen met meer dan een bepaalde hoeveelheid alcohol in het bloed. Andere (niet-wettelijke) normen zijn bijvoorbeeld fatsoensnormen.

2p **3** Noem twee verschillen tussen wettelijke normen en andere normen.

Lees de regels 24 tot en met 67.

In het debat gaf mevrouw Roefs van de PvdA-fractie aan een motie te zullen indienen (regels 34-35). De heer Slob van de fractie van de ChristenUnie gaf aan een amendement te hebben ingediend (regels 54-58).

4p **4** Leg uit waarom een amendement effectiever is dan een motie. Geef eerst aan wat een motie is en wat een amendement.

Lees de regels 68 tot en met 81.

Verschillende sprekers, waaronder Tweede Kamerlid Slob van de ChristenUnie, verwijzen naar het belang van verkeerscontroles op drugs. Ook voor de invoering van een drugstest in het verkeer is een nieuwe wet nodig.

2p **5** Volgens welk beginsel van de rechtsstaat heeft het houden van drugscontroles in het verkeer door de politie een wettelijke basis nodig? Leg daarbij de bedoeling van dit beginsel uit.

Lees de regels 82 tot en met 101.

Het probleem van het aantal verkeersdoden staat al geruime tijd hoog op de politieke agenda.

2p **6** Geef een reden waarom het probleem van het aantal verkeersdoden hoog op de politieke agenda staat. Illustreer deze reden met behulp van een citaat/gegeven uit tekst 1.

Lees tekst 2.

De voorstanders van het amendement-Slob behoren tot verschillende politieke groeperingen en stromingen. Groep Lazrak is een afsplitsing van de SP, Groep Wilders is een afsplitsing van de VVD en de LPF behoort tot de populistische stroming.

3p **7** Tot welke verschillende politieke stromingen behoren de volgende politieke partijen: ChristenUnie, D66, GroenLinks, PvdA, SGP en SP? Neem de namen van de politieke partijen over op je antwoordblad en zet achter elke politieke partij de verwante stroming.

Zie tekst 3 over Verkeersboetes.

De dagbladen spelen op verschillende manieren een rol in de berichtgeving over de politieke besluitvorming.

2p **8** Welke functie in het politieke proces vervult deze tekst in de dagbladen? Licht je antwoord toe.

Zie de teksten 2 en 3.

De verschillende fasen in het politieke proces zijn te beschrijven met de volgende begrippen (in alfabetische volgorde): agendavorming, beleidsbepaling, beleidsvoorbereiding, feedback, invoer, uitvoer.

- 2p **9** Welke fase van het politieke proces is in respectievelijk tekst 2 en tekst 3 aan de orde? Noem per tekst de fase die van toepassing is. Maak een keus uit de genoemde begrippen.

Lees tekst 4 en 5.

In het Kamerdebat van 6 april 2005 werd de verwachting uitgesproken dat het bromfietsrijbewijs zal worden ingevoerd in 2007. Een jaar eerder, in 2004, vond een Kamermeerderheid (van CDA, PvdA en VVD) de invoering van een praktijkexamen voor jongeren voordat ze op een bromfiets mogen gaan rijden een goede maatregel. Beter dan de verhoging van de minimumleeftijd voor brommerrijders van 16 naar 17 jaar, zoals minister Peijs voorgesteld had. De Fietzersbond en 3VO (Voor Veilig Verkeer) hadden zelfs een verhoging naar 18 jaar bepleit. De ANWB was tegen een leeftijdsverhoging.

- 2p **10** Leg uit dat de ANWB een belangengroep is en geen actiegroep. Betrek in je antwoord twee kenmerken van een belangengroep en maak per kenmerk gebruik van tekst 4 en tekst 5.

Zie tekst 4 en 5.

In de inleiding van vraag 10 wordt gesproken over de Fietzersbond. De Fietzersbond is inmiddels de grootste specifieke belangenvereniging voor fietsers in Nederland met 31.000 leden.

- 2p **11** Op grond van welke machtsbronnen zal de politieke invloed van de ANWB op het verkeersbeleid waarschijnlijk groter zijn dan die van de Fietzersbond? Noem er twee.

Verschillende aspecten van verkeersveiligheid hebben in deze casus te maken met jongeren. In de politiek komen jongeren gemiddeld minder op voor de eigen belangen dan volwassen burgers. Er wordt dan ook een te grote afstand tussen jongeren en politiek geconstateerd.

- 2p **12** Geef twee argumenten voor de stelling dat het gewenst is dat jongeren meer dan nu het geval is, politiek actief zijn.

Jongeren kunnen op verschillende manieren politiek actief zijn. Twee manieren van politieke participatie zijn de electorale participatie en protestparticipatie.

- 2p **13** Noem de derde manier van politieke participatie en geef met twee voorbeelden aan hoe jongeren op deze manier de politieke besluitvorming over de verkeersveiligheid kunnen beïnvloeden.

Opgave 2 Jongeren en massamedia

Bij deze opgave horen de teksten 6 tot en met 11 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Door de televisie en in de laatste jaren de opmars van de nieuwe media, zoals internet, is de positie van kranten onder druk komen te staan; de oplagecijfers van veel kranten dalen. Veel jongeren lezen niet of nauwelijks kranten, met uitzondering van de gratis kranten *Metro* en *Spits*. Uitgevers van kranten proberen op allerlei manieren jongeren te bereiken met nieuwe vormen van kranten. In deze opgave aandacht voor één van deze initiatieven: de jongerenkrant *Peper* van het *Eindhovens Dagblad*. Overigens is in mei 2006 uitgeverij Wegener gestopt met *Peper*. Deze krant trok te weinig adverteerders en ook de verkoopcijfers vielen tegen.

Ook de audiovisuele media zitten niet stil om de jongeren als doelgroep te bereiken. De NOS heeft een speciale nieuwsdienst voor jongeren opgericht: NOSHeadlines. Als het aan de voormalige staatssecretaris van Cultuur Medy van der Laan had gelegen, had Nederland vanaf 2008 een speciaal jeugdnet gekregen.

Lees tekst 6.

- 2p 14 Leg uit dat de krant *Peper* een voorbeeld is van marktsegmentering.

Zie regels 17 tot en met 23 van tekst 6.

- 3p 15 Leg uit waarom er gekozen is voor een redactie van deze samenstelling. Gebruik in je antwoord het begrip referentiekader. Maak eerst duidelijk wat onder referentiekader wordt verstaan.

De vragen 16 tot en met 20 hebben betrekking op de teksten 7 tot en met 9 (enkele pagina's en artikelen uit jongerenkrant Peper) en tekst 10.

Zie tekst 7 en 8 en lees tekst 8a 'Digitale generatie'.

Peper brengt nieuws op verschillende manieren. *Peper* is zowel een gedrukte als een digitale krant. "Nu met gratis digitaal magazine" (tekst 7). "Het is een combinatie van papier en pixels." (regel 9 van tekst 8a).

Door technologische veranderingen is de massacommunicatie veranderd.

- 2p 16 Welk belangrijk oorspronkelijk kenmerk van massacommunicatie heeft veel van zijn betekenis verloren dankzij de mogelijkheden van het internet. Licht je antwoord toe aan de hand van een citaat uit tekst 8a.

Zie tekst 9 en lees tekst 9a 'Even rijden voor après ski in Asten'.

- 2p 17 Is dit artikel uit *Peper* een vooral subjectief of objectief verslag te noemen? Motiveer je keuze.

Maak gebruik van de teksten 7 tot en met 9.

Kranten zijn op verschillende manieren in te delen. Zo is *Peper* een lokaal en geen landelijk blad. Een ander belangrijk onderscheid wordt gemaakt tussen 'kwaliteitskranten' en 'populaire kranten'.

De stelling is dat *Peper* niet behoort tot de categorie 'kwaliteitskranten' zoals Trouw, NRC Handelsblad en de Volkskrant.

- 2p **18** Geef twee argumenten waarom *Peper* geen 'kwaliteitskrant' is. Ga in je antwoord uit van kenmerken van 'kwaliteitskranten' en verwijst per kenmerk naar een element uit de teksten 7 tot en met 9.

Maak gebruik van de pagina's en artikelen van Peper: de teksten 7 tot en met 9.

- 3p **19** Welke functies vervult *Peper* als massamedium voor zijn lezers? Noem er drie en licht elke functie toe door te verwijzen naar de inhoud van *Peper*.

Lees tekst 10.

Op de groepsweblog 'De Nieuwe Reporter' wordt kritisch ingegaan op het nieuwsaanbod van media als *Peper* en *NOSHeadlines*: "Kan het zijn dat straks een hele generatie nieuwsconsumenten denkt dat leuke berichten uit de wereld van sport, showbizz en misdaad, samen 'het nieuws' vormen?" (regels 35-39 van tekst 10). Tekst 10 beweert dat de marktgerichte benadering door media als *Peper* en *NOSHeadlines* negatieve gevolgen kan hebben voor het informatieaanbod van deze media.

- 1p **20** Noem één negatief gevolg van deze benadering voor het informatieaanbod.

Lees tekst 11.

In het artikel 'Jongeren keren zich af van het nieuws' uit *NRC Handelsblad* van 11 maart 2006 gaat de journalist Warna Oosterbaan op dezelfde vraag in als die Monique van Dusseldorp formuleerde in de regels 35-39 van tekst 10.

Oosterbaan verwijst naar de Amerikaanse hoogleraar journalistiek en massacommunicatie Mindlich, die in zijn boek *Tuned Out* beschrijft "hoe een hele generatie het contact met het politieke nieuws heeft verloren".

- 2p **21** Met welk van de onderstaande begrippen kun je de stelling onderbouwen dat jongeren zich afkeren van het politieke nieuws? Kies uit één van onderstaande begrippen en licht je keuze toe.
- agendasetting
 - cultivatie
 - selectiviteit / selectieve perceptie

Maak gebruik van tekst 11.

Op grond van de uitspraken van hoogleraar communicatie Daniel Halin kan men concluderen dat in Amerika de media vergeleken met vroeger hun functies ten behoeve van de democratische besluitvorming minder goed kunnen uitoefenen.

- 4p **22** Leg uit welke twee functies van de media in het proces van democratische besluitvorming in het gedrang komen. Verwijs in je uitleg naar een citaat uit tekst 11.

Maak gebruik van tekst 11.

Het krantenartikel 'Jongeren keren zich af van het nieuws' (tekst 11) is geschreven door Warna Oosterbaan, journalist bij *NRC Handelsblad*. Bij het schrijven van zijn artikel maakt een journalist verschillende keuzes.

- 2p **23** Beschrijf twee keuzes die door de journalist Oosterbaan gemaakt zullen zijn bij het schrijven van zijn artikel.

Oud-staatssecretaris van Cultuur, Medy van der Laan, steunde de bestuurders van de publieke omroep om te komen tot een speciaal jeugdnet. Hiermee zouden jongeren binding houden met de publieke omroep. Een jeugdnet bij de publieke omroep moet jongeren anders aanspreken dan gebeurt bij commerciële jeugdzenders als MTV of jongerenprogramma's op commerciële zenders. Deze benadering past bij twee uitgangspunten van de Mediawet.

- 2p **24** Noem deze twee uitgangspunten.

Stel dat een krantenuitgever met een initiatief komt voor een nieuwe krant die veel politiek nieuws, politieke meningen en maatschappelijke achtergronden bevat. De overheid heeft wel de zorg voor de publieke omroep, maar bemoeit zich niet met het uitgeven van kranten. Een dergelijk initiatief zal dan ook **niet** in aanmerking komen voor financiële steun van de overheid.

- 1p **25** Geef een reden waarom de overheid zich niet bemoeit met krantenuitgevers, dus geen financiële steun zal geven aan het genoemd initiatief.

Opgave 3 Mens en werk: Alternatief Voor Vakbond (AVV) en FNV Jong

Bij deze opgave horen de teksten 12 tot en met 14 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In deze opgave staan twee organisaties voor jongere werknemers centraal. Tekst 12 en 13 komen van de website van de nieuwe vakbond: Alternatief Voor Vakbond (AVV). Deze AVV is in oktober 2005 opgericht omdat de oprichters vinden dat de bestaande vakbonden vooral voor de belangen van oudere werknemers opkomen. Het gemiddelde vakbondslid is immers ouder dan 45. De voorzitter van AVV heet Mei Li Vos (36 jaar) en zij vindt dat de lusten en lasten eerlijker over jonge en oudere werknemers verdeeld moeten worden.

In tekst 14 komt een andere jonge voorzitter aan het woord, Judith Ploegman. Zij is voorzitter van FNV Jong. Dit jongeren netwerk van de FNV is opgericht omdat ook binnen de FNV het idee leeft dat jonge werknemers meer moeten worden betrokken bij de besluitvorming in Nederland over zaken die met werk te maken hebben. Maar ook om meer jongeren te interesseren voor het vakbondslidmaatschap.

Lees tekst 12.

Arbeid heeft voor individuen zowel materiële als immateriële functies.

- 2p **26** Geef uit deze tekst een voorbeeld van een materiële en een voorbeeld van een immateriële functie van arbeid.

Lees de regels 1 tot en met 14 van tekst 13.

Het AVV wil dat iedere betrokken werknemer mag meestemmen over zijn of haar cao.

- 1p **27** Waar staat de term cao voor?
1p **28** Geef twee voorbeelden van wat er geregeld wordt in een cao.
1p **29** Welke werknemers mogen er nu stemmen over de cao?

Lees de regels 15 tot en met 27 van tekst 13.

De jonge werknemers die AVV hebben opgericht, zien een belangen-
tegenstelling tussen jonge en oudere werknemers. In de discussie over de
verhoging van de AOW-leeftijd komt deze belangentegenstelling ook naar voren.

- 2p **30** Over welke belangentegenstelling tussen oudere en jongere werknemers gaat
het in de discussie over de AOW-leeftijd?

Zie de regels 15 tot en met 27 van tekst 13.

De kritiek van AVV op 'goudgerande regelingen' zoals de VUT (Vervroegde
Uittreding) en de discussie over de AOW-leeftijd passen binnen de al jaren
durende discussie over de instandhouding van de verzorgingsstaat.

- 2p **31** Welk probleem staat in deze discussie centraal?
Leg uit wat de AOW-leeftijd te maken heeft met deze discussie.

Lees de regels 1 tot en met 21 van tekst 14.

Judith Ploegman zit namens FNV Jong in de SER.

- 1p **32** Wat is de hoofdtaak van de SER?

De wijze waarop werknemers- en werkgeversorganisaties zich tegenover elkaar
opstellen, kan worden getypeerd aan de hand van verschillende modellen:
het harmoniemodel, het reguleringsmodel en het conflictmodel.

In Nederland wordt de SER gezien als een voorbeeld van het reguleringsmodel.

- 2p **33** Leg uit waarom de SER gezien wordt als een voorbeeld van het
reguleringsmodel. Betrek in je antwoord twee kenmerken van het
reguleringsmodel.

Lees de regels 22 tot en met 35 van tekst 14.

De overheid kan verschillende soorten maatregelen nemen om de
jeugdwerkloosheid te bestrijden. Judith Ploegman pleit in de regels 22-35 voor
maatregelen aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt.

- 2p **34** Leg uit dat deze maatregelen voorbeelden zijn van maatregelen die zich richten
op de aanbodzijde van de arbeidsmarkt.

Lees de regels 36 tot en met 49 van tekst 14.

Judith Ploegman ziet zichzelf als de 'Mei Li Vos van de gewone mensen' (regels
36-37). Zoals gezegd in de inleiding, is Mei Li Vos de voorzitter van het AVV.

Met 'gewone mensen' bedoelt Judith Ploegman bijvoorbeeld de loodgieter, de
fabrieksarbeider of de timmerman (regels 44-45). Deze beroepen worden
maatschappelijk lager gewaardeerd dan beroepen aan de 'bovenkant', zoals
docent en zelfstandige beroepen als advocaat.

- 2p **35** Noem twee redenen waarom de maatschappelijke waardering van beroepen als
fabrieksarbeider en timmerman lager is dan die van docenten en advocaten.

Zowel in tekst 13 als in tekst 14 zijn gevolgen van de flexibilisering van arbeid zichtbaar: het AVV komt op voor flexwerkers en Ploegman spreekt over de flexibele arbeidsmarkt (regel 43 van tekst 14). Flexibilisering van arbeid heeft zowel gevolgen voor de werkgevers als voor de werknemers.

- 2p **36** Noem een voordeel en een nadeel van flexibilisering van arbeid voor de werknemers.

Opgave 4 Sociale dienstplicht en maatschappelijke stage

Bij deze opgave horen de teksten 15 en 16 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Het idee van een sociale dienstplicht voor jongeren duikt regelmatig op in de publieke en politieke discussie. Onder andere oud-minister Donner van Justitie (zie tekst 15) is voorstander van een sociale dienstplicht. Actueel is het onderwerp 'maatschappelijke stage voor jongeren'. In het verkiezingsprogramma van het CDA uit 2006 is de term sociale dienstplicht vervangen door maatschappelijke stage. Het kabinet-Balkenende II streefde ernaar dat 25 procent van de scholen in 2007 maatschappelijke stages aanbiedt aan de leerlingen. Zie tekst 16.

Lees tekst 15 en 16.

- 1p **37** Leg uit dat onbetaald werken in het kader van een sociale dienstplicht dan wel maatschappelijke stage ook valt onder het begrip arbeid.

Zie tekst 15.

Op een landelijke CDA-actiedag in oktober 2004 over Waarden en Normen sprak de oud-minister van Justitie, Donner (CDA), zich uit voor een sociale dienstplicht.

- 2p **38** Op grond van welk christendemocratisch uitgangspunt zal oud-minister Donner voor een sociale dienstplicht zijn geweest? Licht je antwoord toe met behulp van een tekstfragment.

Zie tekst 16.

Je kansen op de arbeidsmarkt kun je beoordelen door te kijken of je voldoet aan een aantal formele en informele criteria. Formele criteria zijn zaken als: heb je de juiste leeftijd en heb je de juiste diploma's. Informele criteria hebben te maken met cultureel bepaalde eisen die werkgevers stellen. Een voorbeeld daarvan is de vraag of iemand bereid is om prestaties te leveren.

Door een maatschappelijke stage kunnen jongeren leren om meer te voldoen aan enkele informele criteria waardoor ze beter kunnen functioneren in een baan. Wie dat goed leert, vergroot zijn of haar kansen op de arbeidsmarkt.

- 2p **39** Geef twee andere voorbeelden van zulke informele criteria.

Let op: de laatste vraag van dit examen staat op de volgende pagina.

Zie tekst 15 en 16.

Werk vervult niet alleen belangrijke functies voor het individu, maar heeft ook betekenis voor de samenleving als geheel. Voorstanders van maatschappelijke stage / sociale dienstplicht wijzen daarbij op de positieve invloed die maatschappelijke stage zou hebben op de sociale cohesie in de samenleving.

- 2p **40** Leg uit hoe maatschappelijke stage / sociale dienstplicht de sociale cohesie kan bevorderen. Maak in je antwoord eerst duidelijk wat met sociale cohesie wordt bedoeld.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.